

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ

ΧΩΡΟΥ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Συντονισμός Έκδοσης:

Διονύσης Λατινόπουλος, Γεωργία Ποζουκίδου, Ιωάννης Φραγκόπουλος

Συλλογικό έργο:

Δήμητρα Αλεξίου	Δημήτριος Καϊμάρης	Ελένη Παπαδοπούλου
Βασίλης Αυδίκος	Αθανάσιος Καλογερέσης	Χρήστος Παπαλεξίου
Δήμητρα Βαγιωνά	Νικόλαος Καρανικόλας	Γεωργία Ποζουκίδου
Αθηνά Γιαννακού	Γρηγόρης Καυκαλάς	Ευστράτιος Στυλιανίδης
Γιώργος Γριτζάς	Διονύσης Λατινόπουλος	Ιωάννης Φραγκόπουλος
Ελισάβετ Θωίδου	Γιώργος Μιχαηλίδης	Σοφία Χατζηκοκλή
Κάρολος-Ιωσήφ Καβουλάκος	Απόστολος Παπαγιαννάκης	Πάνος Χατζηπροκοπίου

ISBN978-960-456-441-5

© Copyright 2015 Εκδόσεις ΖΗΤΗ,
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Εκτύπωση

Βιβλιοδεσία

Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΔΙΑΝΙΚΗ-ΧΟΝΔΡΙΚΗ:

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Γρηγόρης Καυκαλάς

Χωρικός Σχεδιασμός: σκέψεις για τις σχέσεις θεωρίας, εκπαίδευσης και πρακτικής	3
1. Εκατό χρόνια χωρικού σχεδιασμού: η συγκυρία της δεύτερης δεκαετίας του 21 ^{ου} αιώνα	3
2. Χωρικός σχεδιασμός και χωρική ανάπτυξη: μια οργανική συμβίωση	4
3. Η οριοθέτηση των επιστημονικών περιοχών του χωρικού σχεδιασμού	6
4. Το επαγγελματικό περιεχόμενο του χωρικού (πολεοδομικού και χωροταξικού) σχεδιασμού	8
5. Εκπαίδευση και πιστοποίηση των σπουδών χωρικού σχεδιασμού	10
6. Αντί επιλόγου: η συμβολή του χωρικού σχεδιασμού	12
Βιβλιογραφία	13

Χωρικός σχεδιασμός: θεσμικό πλαίσιο και πολιτικές

Αθηνά Γιαννακού

Οι μεταρρυθμίσεις του συστήματος χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: μια επισκόπηση της περιόδου 1974-2009	17
Εισαγωγή	17
1. Μεταρρυθμίσεις και οπισθοδρομήσεις της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου 1974-81	18
1.1. Η χωροταξία ως πρόβλεψη του συντάγματος και τα εγχειρήματα της περιόδου 1974-79	19
1.2. Η διετία 1979-1981 και η εισαγωγή και αναστολή ενός οικιστικού νόμου	21

2. Οι μεταρρυθμίσεις της δεκαετίας του 1980: η διαμόρφωση ενός νέου συστήματος σχεδιασμού και η παγίωση παλιών αντιφάσεων	24
2.1. Ο Νόμος 1337/1983: η βάση του σύγχρονου συστήματος σχεδιασμού	25
2.2. Η «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης» και η παγίωση της πολιτικής επεκτάσεων ως επίκεντρο της πολεοδομικής πολιτικής	30
3. Οι δεκαετίες 1990 και 2000: η «ολοκλήρωση» του χωρικού σχεδιασμού και η διεύρυνση των αποκλίσεων θεσμών και πράξης	35
3.1. Η ανολοκλήρωτη απόπειρα εισαγωγής του ιδιωτικού τομέα στον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιόδου 1990-93	36
3.2. Οι νόμοι 2508/97 και 2742/99: η «ιεραρχική ολοκλήρωση» του συστήματος σχεδιασμού	37
3.3. Η δεκαετία του 2000: Τα σχέδια ως εξειδίκευση του επίσημου συστήματος ή απλό μέρος του κυρίαρχου προτύπου οικιστικής ανάπτυξης και σχεδιασμού;	42
4. Μαθαίνοντας από το παρελθόν των μεταρρυθμίσεων του συστήματος χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: μερικά συμπεράσματα	44
Βιβλιογραφία	46

Ελισάβετ Θωίδου

Χωροταξικός σχεδιασμός για τις περιφέρειες: εξέλιξη, ευρωπαϊκές διαστάσεις και η ελληνική εμπειρία	51
1. Εισαγωγή	51
2. Η εμφάνιση του χωροταξικού σχεδιασμού	52
3. Ευρωπαϊκές διαστάσεις και εννοιολογικοί προσδιορισμοί του χωροταξικού σχεδιασμού	57
4. Ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: η αφετηρία	65
5. Ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: η εφαρμογή	72
6. Συμπεράσματα	77
Βιβλιογραφία	78

Σοφία Χατζηκοκόλη

Αστικός σχεδιασμός: εξέλιξη και προοπτικές	83
1. Στιγμές ιστορικής εξέλιξης	83
1.1. Ο αστικός χώρος στην αρχαία ελληνική εποχή	84
1.2. Ο αστικός χώρος στη ρωμαϊκή εποχή	85
1.3. Ο αστικός χώρος στη μεσαιωνική εποχή	86
1.4. Ο αστικός σχεδιασμός στην Αναγέννηση	88

2.	Ο αστικός σχεδιασμός στο Α' μισό του 20 ^{ου} αιώνα	89
2.1.	Ο αστικός σχεδιασμός στις «κηπουπόλεις» του Howard	89
2.2.	Ο αστικός σχεδιασμός στον Μοντερνισμό	92
3.	Ο αστικός σχεδιασμός στο Β' μισό του 20 ^{ου} αιώνα	97
3.1.	Kevin Lynch, "The Image of the City" (1960)	98
3.2.	Jane Jacobs, "The Death and life of Great American Cities" (1961)	100
3.3.	Thomas Gordon Cullen, "The Concise Townscape" (1961)	101
3.4.	Aldo Rossi, "L'architettura della città" (1966)	101
3.5.	Christopher Alexander, "The city is not a tree" (1965) και "A Pattern Language" (1977)	102
3.6.	Robert Venturi, "Complexity and Contradiction in Architecture" (1966)	103
3.7.	Ed Bacon, "Design of Cities" (1967)	103
3.8.	Ian McHarg, "Design with Nature" (1969)	103
3.9.	Christian Norberg-Schulz, "Existence, Space and Architecture" (1971)	104
3.10.	Jan Gehl, "Life between buildings" (1971)	104
3.11.	Colin Rowe and Fred Koetter, "Collage City" (1978)	104
3.12.	William Whyte, "The social life of small urban spaces" (1980)	104
4.	Σύγχρονοι ορισμοί και ερμηνείες	105
5.	Πρόγραμμα επέμβασης	109
6.	Συμπεράσματα - Προοπτικές	109
	Βιβλιογραφία	110

Σχεδιασμός χρήσεων γης και μεταφορών

Απόστολος Παπαγιαννάκης

	Προκλήσεις για τη βιώσιμη αστική κινητικότητα: αναγκαιότητα, κατευθύνσεις και εφικτότητα ενός χάρτη πορείας για τη διασφάλιση του δικαιώματος στη μετακίνηση στην πόλη	119
1.	Ζητήματα αστικής κινητικότητας στον ευρωπαϊκό και ελληνικό χώρο	120
1.1.	Οι αρνητικές επιπτώσεις της εξάρτησης από το αυτοκίνητο	124
1.1.1.	Ατμοσφαιρική και ηχητική ρύπανση.....	127
1.1.2.	Αποκοπή και μετάλλαξη του αστικού τοπίου.....	129
1.1.3.	Οικονομικές επιπτώσεις της κυκλοφοριακής συμφόρησης	130
1.1.4.	Οδική ασφάλεια.....	131
2.	Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη κινητικότητα	132
3.	Χάρτης πορείας για τη βιώσιμη κινητικότητα στην ελληνική πόλη	140
3.1.	Ενιαίος πολεοδομικός και συγκοινωνιακός σχεδιασμός	140

3.2. Διαχείριση των αστικών μεταφορών προς όφελος των μέσων μαζικής μεταφοράς	143
3.3. Ανάκτηση του δημόσιου χώρου προς όφελος του πεζού και του ποδηλάτη	144
3.3.1. Το ποδήλατο.....	145
3.3.2. Το περπάτημα	146
3.3.3. Πόλη ελεύθερη από αυτοκίνητα.....	147
3.4. Διαχείριση κινητικότητας για την αλλαγή της συμπεριφοράς μετακίνησης	149
3.5. Συστήματα ευφώνων μεταφορών για την παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών μετακίνησης	150
4. Επίλογος	152
Βιβλιογραφία	156

Γεωργία Ποζουκίδου

Η παραγωγή του χώρου στα αστικά μοντέλα: θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές	161
1. Εισαγωγή	161
2. Αστικά μοντέλα: ορισμοί και εννοιολογικές προσεγγίσεις	162
3. Οι θεωρητικές καταβολές των αστικών μοντέλων και ρόλος τους στον χωρικό σχεδιασμό	163
4. Βασικές αρχές συσχετισμού χρήσεων γης και συντελεστών παραγωγής του χώρου	166
5. Ζητήματα κατηγοριοποίησης και τύποι αστικών μοντέλων	169
5.1. Κρίσιμα ζητήματα κατηγοριοποίησης αστικών μοντέλων	170
5.2. Κατηγοριοποίηση αστικών μοντέλων	172
5.2.1. Μοντέλα χωρικής αλληλεπίδρασης.....	172
5.2.2. Αστικά Δυναμικά μοντέλα	176
5.2.3. Κυψελοειδή αυτόματα και «Μοντέλα Πρακτόρων».....	177
6. Δύο παραδείγματα αστικών μοντέλων προσομοίωσης	179
6.1. URBAN SIM- Ένα μοντέλο χωρικής αλληλεπίδρασης	179
6.2. MOLAND (LUISA) – Ένα Κυψελοειδές Αυτόματο μοντέλο για την Ευρώπη	185
Συμπεράσματα	190
Βιβλιογραφία	191

Οικονομία και χωρική ανάπτυξη

Γιώργος Μιχαηλίδης

Από τη διάχυση της μεγέθυνσης στη χωρική ανάπτυξη.

Λάθη και αναγκαιότητες στις πολιτικές	197
1. Η λάθος διάγνωση	197
2. Η λάθος συνταγή	204
3. Στοιχεία μιας πρότασης	209
Βιβλιογραφία	212

Γιώργος Γριτζάς, Κάρολος-Ιωσήφ Καβουλάκος

Μία συζήτηση για τους εναλλακτικούς οικονομικούς
και πολιτικούς χώρους

215	215
Εισαγωγή	215
1. Ποικίλες οικονομίες και ετερότητα: μία συνεχώς αυξανόμενη και γόνιμη συζήτηση	217
1.1. Αξία και περιορισμοί	223
1.2. Σχέσεις εξουσίας, το κράτος και τα κοινωνικά κινήματα	225
1.3. Κοινότητα και χωρική κλίμακα στην προσέγγιση των ποικίλων οικονομιών	226
2. Εξερευνώντας τον «αθέατο κόσμο»: Δυνατότητες, περιορισμοί και αντιφάσεις	228
2.1. «Εναλλακτικά Ανταλλακτικά Δίκτυα»	229
2.2. «Εναλλακτικά Αγρο-τροφικά Δίκτυα»	232
2.3. Ο όμιλος συνεταιρισμών Mondragon	235
3. Συμπεράσματα	237
Βιβλιογραφία	239

Θανάσης Καλογερέσης, Βασίλης Αυδίκος

Δημιουργικότητα, κρίση και χωρική ανάπτυξη	245
1. Εισαγωγή	245
2. Οι φιλοσοφικές απαρχές	245
3. Πολιτικές για τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες	247
4. Από την πολιτιστική στη δημιουργική οικονομία	251
5. Δημιουργικότητα και ανάπτυξη	255
6. Η «δημιουργικότητα» προκαλεί ανάπτυξη;	256

7. Οι πολιτιστικοί και δημιουργικοί κλάδοι και η κρίση	259
8. Συμπεράσματα	265
Βιβλιογραφία	266

Περιβάλλον, ύπαιθρος και βιώσιμη ανάπτυξη

Διονύσης Λατινόπουλος

Αποτιμώντας τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης με τη χρήση

μακροοικονομικών δεικτών	273
Εισαγωγή	273
1. Βιώσιμη ανάπτυξη – ορισμοί και θεωρητικές προσεγγίσεις	273
1.1. Βιωσιμότητα και ανάπτυξη	273
1.2. Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στους στόχους της βιωσιμότητας	276
1.3. Ασθενής και ισχυρή βιώσιμη ανάπτυξη	279
2. Η μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης	281
2.1. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ως δείκτης ανάπτυξης	281
2.2. Συστήματα δεικτών για τη μέτρηση της βιώσιμης ανάπτυξης	283
2.3. Εναλλακτικοί του ΑΕΠ μακρο-οικονομικοί δείκτες μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης	285
2.3.1. Δείκτης Ανθρώπινης Ευημερίας	286
2.3.2. Δείκτης Βιώσιμης Οικονομικής Ευημερίας	287
2.3.3. Δείκτης Πραγματικής Προόδου	288
2.3.4. Δείκτης Πραγματικής Αποταμίευσης	290
2.3.5. Περιβαλλοντικά Βιώσιμο Εθνικό Εισόδημα	293
2.4. Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μέτρηση της βιωσιμότητας	294
3. Συμπεράσματα και προτάσεις για το μέλλον	298
Βιβλιογραφία	300

Ελένη Παπαδοπούλου, Χρήστος Παπαλεξίου

Αξιολόγηση προγραμμάτων πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης:

θεσμική υποχρέωση ή πολύτιμο εργαλείο για τη χάραξη πολιτικής;	305
1. «Κοινή Γεωργική Πολιτική» (ΚΓΠ): σύντομη ιστορική αναδρομή	305
2. Αγροτική ανάπτυξη	308
3.1. Αξιολόγηση προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης	311
3.2. Οι στόχοι της αξιολόγησης	313
3.3. Προσεγγίσεις της αξιολόγησης	314

3.4. Οι τέσσερις γενιές της αξιολόγησης	318
3.5. Η αξιολόγηση των «Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης» κατά την 4 ^η προγραμματική περίοδο 2007-2013	322
3.6. Νέο μοντέλο αξιολόγησης πέρα από το «Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης και Αξιολόγησης» (ΚΠΠΑ) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	327
4. Συμπεράσματα	334
5. Προτάσεις πολιτικής για την αξιολόγηση	336
Βιβλιογραφία	337

Δήμητρα Γ. Βαγιωνά

Μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων: τεχνικές εκτίμησης και συμμετοχή του κοινού	343
--	------------

Εισαγωγή	343
----------------	-----

1. Βασικά νομοθετικά κείμενα που διέπουν την εκτίμηση και την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων - δραστηριοτήτων στην Ελλάδα	345
2. Μέθοδοι εκτίμησης και τεχνικές προσδιορισμού των περιβαλλοντικών επιπτώσεων	349
2.1. Πολυκριτηριακή ανάλυση αποφάσεων	350
2.2. Συστήματα Γεωγραφικών Πληροφοριών	352
3. Συμμετοχή κοινού στη λήψη αποφάσεων	353
4. Συμπεράσματα	359
Βιβλιογραφία	361

Κοινωνική ανάλυση του χώρου

Ιωάννης Θ. Φραγκόπουλος

Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές διαστάσεις του χώρου: από τους κλασικούς και τη «Σχολή του Σικάγο» στη γαλλική μαρξιστική κοινωνιολογία της πόλης	369
---	------------

Εισαγωγή	369
----------------	-----

1. Μαρξ, Εγκελς και η κοινωνικοχωρική διαλεκτική των «Τρόπων Παραγωγής» (modes de production)	371
1.1. Από την ιδιοκτησία της πρωτόγονης κοινότητας στην καπιταλιστική ιδιοκτησία και οργάνωση της παραγωγής	372
1.2. Ο μεγαλύτερος καταμερισμός της εργασίας: πόλη-ύπαιθρος, κέντρο-περιφέρεια	374

2.	Ο Max Weber και η ιστορικο-αναλυτική του προσέγγιση	376
2.1.	Η οικονομική και πολιτικο-διοικητική συγκρότηση της πόλης	377
2.2.	Η δυτική πόλη ως αστιακή κοινότητα και η ανάπτυξη της μικρο-αστικής τάξης	379
2.3.	Η συγκρότηση της πόλης ως αστιακής αδελφότητας	380
2.4.	Από τον πολιτικό ορθολογισμό της αρχαίας πόλης στον οικονομικό εξορθολογισμό της μεσαιωνικής πόλης	381
3.	Ο Emile Durkheim και ο προβληματισμός για τη συγκρότηση της συλλογικής ζωής στην πόλη	382
3.1.	Συγκέντρωση και διασπορά πληθυσμού και δραστηριοτήτων, υλική και ηθική πυκνότητα	382
3.2.	Από τη μηχανική αλληλεγγύη της πρωτόγονης κοινωνίας στην οργανική αλληλεγγύη της σύγχρονης κοινωνίας	384
4.	Georg Simmel: φορμαλισμός, μητροπολιτική ζωή και αποξένωση	386
5.	Η οικολογική προσέγγιση της «Σχολής του Σικάγο»	388
6.	“Urbanism as a way of life”	394
7.	Αντί συμπεράσματος: Από τους κλασικούς και τη «Σχολή του Σικάγο» στην μαρξιστική αμφισβήτηση της δεκαετίας του ’70	396
	Βιβλιογραφία	406

Πάνος Χατζηπροκοπίου

Αστικός χώρος, ετερότητα, μετανάστευση: προσεγγίζοντας ένα (;)

	ερευνητικό πεδίο	409
1.	Εισαγωγή	409
2.	Πόλη, μετανάστευση, ετερότητα: ζητήματα ιστορίας & θεωρίας	411
2.1.	Βασικές έννοιες και ορισμοί	411
2.2.	Η «πολυεθνική» πόλη στην ιστορία	414
2.3.	Πόλεις, οικονομία, μετανάστευση	417
3.	Χαρτογραφώντας την πολυεθνική μητρόπολη	422
3.1.	Μετανάστες στην πόλη: αναλυτικό πλαίσιο και ζητήματα έρευνας	422
3.2.	Η έννοια του κοινωνικού διαχωρισμού	424
3.2.1.	Παράδειγμα: γκέτο και «γκετοποίηση».....	428
3.3.	Εθνοτικοί θύλακες και μεταναστευτικές οικονομίες	430
3.3.1.	Παράδειγμα: η περίπτωση της Chinatown	432
4.	Επίλογος: παράγοντας τον χώρο της πολυεθνικής μητρόπολης	433
	Βιβλιογραφία	438

Εργαλεία και τεχνολογίες σχεδιασμού

Δημήτρης Καϊμάρης, Νικόλας Καρανικόλας, Ευστράτιος Στυλιανίδης

Τεχνολογίες αποτύπωσης και απεικόνισης στον αστικό

και περιαστικό χώρο	449
1. Εισαγωγή	449
2. Η έννοια της κλίμακας	450
3. Τεχνολογίες αποτύπωσης και προϊόντα απεικόνισης	452
3.1. Σύντομη αναδρομή	452
3.1.1. Η εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών.....	452
3.2. Τηλεπισκόπηση	453
3.3. Φωτογραμμετρία	458
3.3.1. Η συνάντηση φωτογραμμετρίας – όρασης υπολογιστών.....	458
3.3.2. Διαδικασίες και λογισμικά.....	459
3.3.3. Η τεχνολογία UAV.....	460
Εφαρμογές UAV.....	461
4. Εφαρμογές στον αστικό χώρο	462
4.1. Εντοπισμός δομημένης αστικής επιφάνειας με δορυφορικές εικόνες	462
4.2. Ανάλυση αστικού χώρου με δορυφορικές εικόνες	462
4.3. Εφαρμογή UAV σε αστικό περιβάλλον	464
5. Μελλοντικές τάσεις	467
Βιβλιογραφία	468

Δήμητρα Αλεξίου

Δημιουργία συστήματος φωτεινής σηματοδότησης για οχήματα και πεζούς σε τρέχουσα κυκλοφοριακή συνθήκη

471	
1. Εισαγωγή	471
2. Προσδιορισμός του προβλήματος	472
3. Ορισμοί και ορολογία	472
4. Διαμόρφωση του προβλήματος - παράδειγμα	475
4.1. Μαθηματική προσέγγιση	475
4.2. Παράδειγμα	478
5. Εφαρμογές	480
5.1. Εγνατία & 3 ^η Σεπτεμβρίου	481
5.2. Κόμβος Ευαγγελίστριας	484
6. Συμπεράσματα	486
Βιβλιογραφία	486
Βιογραφικά σημειώματα συγγραφέων	489

Ο συλλογικός τόμος «Χώρου Ζητήματα: Θεωρίες και Μεθοδολογίες για τον Σχεδιασμό και την Ανάπτυξη» περιλαμβάνει επιστημονικές εργασίες των μελών ΔΕΠ του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης (ΤΜΧΑ), της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εκδίδεται στο πλαίσιο της συμπλήρωσης των 10 χρόνων λειτουργίας του Τμήματος.

Σήμερα το ΤΜΧΑ διαθέτει 19 μέλη ΔΕΠ, που συνθέτουν ένα εξαιρετικά διεπιστημονικό δυναμικό καλύπτοντας βασικές συνιστώσες του επιστημονικού πεδίου του χωρικού σχεδιασμού και της ανάπτυξης. Οι εργασίες που παρουσιάζονται σε αυτόν τον τόμο αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την πολυεπιστημονικότητα του αντικειμένου που θεραπεύει το ΤΜΧΑ, όπως αυτό προσδιορίζεται από την επιστημονική εξειδίκευση των μελών ΔΕΠ που το απαρτίζουν.

Μέσα στο πλαίσιο της συμπληρωματικότητας και της συνέργειας των διαφορετικών επιστημονικών περιοχών που συνθέτουν το αντικείμενο του χωρικού σχεδιασμού, διαμορφώθηκαν έξι θεματικές ενότητες που αντικατοπτρίζουν τις σύγχρονες προτεραιότητες αλλά και τις συνιστώσες του χωρικού σχεδιασμού, στη βάση των οποίων οργανώνεται ο παρών τόμος.

Το εισαγωγικό κείμενο παρουσιάζει κάποιες βασικές σκέψεις για τις *αλληλεπιδράσεις θεωρίας, εκπαίδευσης και πρακτικής* ως συμβολή στη διαμόρφωση μιας κοινής βάσης συζήτησης για το επιστημονικό πεδίο, τον προσανατολισμό της εκπαίδευσης και τις επαγγελματικές προοπτικές του χωρικού σχεδιασμού.

Η διαμόρφωση του χωρικού σχεδιασμού και της χωρικής ανάπτυξης μέσα από το πρίσμα των *θεσμικών, διοικητικών αλλά και πολιτικών συνιστωσών* αναλύονται εκτενώς στην πρώτη θεματική ενότητα. Η συζήτηση αναπτύσσεται γύρω από το θέμα των μεταρρυθμίσεων του συστήματος χωρικού σχεδιασμού που επιχειρήθηκε από τη μεταπολίτευση του 1974 και μετά, με έμφαση στα κρίσιμα μεταρρυθμιστικού χαρακτήρα εγχειρήματα της τελευταίας πενταετίας. Η συζήτηση αυτή εμπλουτίζεται με την κατανόηση των χαρακτηριστικών και της πορείας του χωροταξικού σχεδιασμού, καθώς και τις προοπτικές του στον ελληνικό χώρο, κυρίως μέσα από τη σταδιακή διαμόρφωσή του με στοιχεία αφενός «φυσι-

κού σχεδιασμού» και αφετέρου «οικονομικού προγραμματισμού». Τέλος, η ενότητα αυτή ολοκληρώνεται με τη σκιαγράφηση της εξελικτικής πορείας του αστικού σχεδιασμού, ενώ διερευνάται η δυνατότητα ανάπτυξης μιας συνεκτικής θεωρητικής θεμελίωσης του τομέα αυτού ως ένα αυτόνομο γνωστικό πεδίο του χωρικού φυσικού σχεδιασμού.

Η μελέτη της *αλληλεπίδρασης των συνιστωσών διαμόρφωσης του χώρου και οι επιπτώσεις τους στην οργάνωση και ρύθμιση των χρήσεων γης* αποτελεί θέμα της δεύτερης θεματικής ενότητας. Οι αστικές μετακινήσεις και η σχέση τους με τις χρήσεις γης συνιστούν βασική πρόκληση τόσο για τις ευρωπαϊκές όσο και για τις ελληνικές πόλεις. Με στόχο την προώθηση του βιώσιμου συγκοινωνιακού σχεδιασμού, αναδεικνύονται οι προϋποθέσεις, οι κρίσιμοι παράγοντες καθώς και οι αναγκαίες συνθήκες για την προώθηση των κατάλληλων πολιτικών και μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση. Στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα διερευνάται επίσης η διάσταση της λειτουργικής συνάφειας του συστήματος μεταφορών με τη χωρική οργάνωση βασικών δραστηριοτήτων (όπως η κατοικία, η απασχόληση κ.λπ.). Η διάσταση αυτή εξετάζεται κυρίως μέσα από την περιγραφή της διαδικασίας παραγωγής του χώρου, έτσι όπως αυτή ενσωματώνεται στα διάφορα αστικά μοντέλα και μοντέλα χρήσεων γης. Ζητήματα που σχετίζονται με την εννοιολογική βάση των μοντέλων και άρα με τις θεωρίες παραγωγής του χώρου και την οργάνωση των χρήσεων γης αναλύονται εκτενώς, ενώ τα αστικά μοντέλα θεωρούνται ως εργαλεία παροχής γνώσης, που είναι απαραίτητα για την κατανόηση σχέσεων τύπου «αιτίου-αιτιατού» και «δράσεων-αντιδράσεων», συμβάλλοντας στην κατανόηση και στη διαχείριση της λειτουργίας ενός αστικού συστήματος.

Η συζήτηση για τις *διεργασίες ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου* συνεχίζεται και στην επόμενη ενότητα μέσα κυρίως από τη *διάσταση των οικονομικών συνιστωσών*. Με κυρίαρχο το στοιχείο της οικονομικής κρίσης αποτυπώνεται αρχικά η ανάγκη αναπροσανατολισμού της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα, καθώς και η αναγκαιότητα «ανακάλυψης» μιας νέας εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής με ταυτόχρονη ριζική στροφή στην ευρωπαϊκή Πολιτική Συνοχής. Η συζήτηση σε σχέση με την οικονομική κρίση συνεχίζεται μέσα από μια διαφορετική οπτική, αυτή του πολιτισμού και της δημιουργικότητας, ως απαραίτητα στοιχεία μιας πολιτικής αστικής ανάπτυξης ενάντια στην οικονομική κρίση και των επιπτώσεων αυτής. Τέλος το θέμα της αστικής βιωσιμότητας και ανθεκτικότητας στην οικονομική κρίση προσεγγίζεται μέσα από τη διαμόρφωση ενός νέου και διαφορετικού οράματος, έτσι όπως διαμορφώνεται από την ανάδυση των ποικίλων οικονομικών και εναλλακτικών εγχειρημάτων στη σύγχρονη κοινωνία της κρίσης.

Θέματα που αφορούν στις *σχέσεις του χωρικού σχεδιασμού με το περιβάλλον και τη διαχείριση των φυσικών πόρων, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης*,

αναπτύσσονται στην τέταρτη θεματική ενότητα. Κεντρικό ζήτημα στη συζήτηση αυτή αποτελεί η αξιολόγηση της βιωσιμότητας των ίδιων των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται αρχικά στο πώς οι θεωρίες και οι πολιτικές της βιώσιμης ανάπτυξης ενσωματώνουν ζητήματα «μέτρησης της βιωσιμότητας», καθώς επίσης και τον τρόπο με τον οποίον η αναπτυξιακή πολιτική μιας χώρας θα μπορούσε τελικά να αξιολογηθεί μέσα από μακρο-οικονομικούς δείκτες. Μια άλλη διάσταση της αξιολόγησης των πολιτικών ανάπτυξης, είναι αυτή που αφορά την ύπαιθρο και ιδιαίτερα τον αγροτικό χώρο. Η ανασκόπηση του θεωρητικού πλαισίου της αξιολόγησης, της εξελικτικής της πορείας καθώς και της εφαρμογής της στα Προγράμματα της Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναδεικνύει σημαντικά ζητήματα χάραξης αποτελεσματικής πολιτικής στον χώρο αυτόν. Μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της αξιολόγησης των πολιτικών σχεδιασμού δεν θα μπορούσε να μην γίνει ιδιαίτερη αναφορά στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ως μέσο ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών θεμάτων στον σχεδιασμό, την κατασκευή και τη λειτουργία έργων και δραστηριοτήτων. Πέρα από την ανασκόπηση του εθνικού θεσμικού πλαισίου που διέπει αυτές τις μελέτες διερευνώνται επίσης και οι μέθοδοι και τεχνικές εκτίμησης, όπως επίσης και ο τρόπος ενσωμάτωσης της συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η κοινωνική ανάλυση του χώρου αποτελεί την πέμπτη θεματική ενότητα του τόμου, καθώς ο χώρος, τόσο ο αστικός όσο και ο ύπαιθρος, παράγεται κοινωνικά και συνιστά σε μία διαχρονική και συγχρονική προσέγγιση μια μη αυτόνομη ερμηνευτική παράμετρο της κοινωνικοχωρικής δυναμικής. Έτσι *οι κοινωνιολογικές και πολιτισμικές διαστάσεις του χώρου όπως αναδείχτηκαν από τους κλασικούς Marx, Weber, Durkheim ως τη θεμελίωση της αστικής κοινωνιολογίας από τη Σχολή του Σικάγο και τις αμφισβητήσεις της από τη γαλλική μαρξιστική κοινωνιολογία της πόλης*, προσφέρουν βασικά εννοιολογικά εργαλεία για την εξέταση σύγχρονων φαινομένων όπως η παγκοσμιοποίηση, ο κοινωνικός διαχωρισμός η εθνοπολιτισμική συγκρότηση της σύγχρονης μητρόπολης κ.ά. Στη συνέχεια *ο αστικός χώρος, η ετερότητα και η μετανάστευση αναδεικνύονται ως ερευνητικό πεδίο με τα βασικά ζητήματα, τις θεωρητικές καταβολές και τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις τους*. Οι ευρύτερες θεματικές περιοχές που διερευνώνται σχετίζονται με τη γεωγραφία της κατοικίας, τους χώρους της εργασίας και τους τόπους του ελεύθερου χρόνου, όπως συγκροτούνται μεταξύ κοινωνικο-οικονομικής δομής και ανθρωπίνης δράσης και γίνονται αντικείμενο παρέμβασης από το ευρύτερο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο.

Τέλος, η έκτη ενότητα πραγματεύεται το θέμα των εργαλείων και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται τόσο για την ερμηνεία των χωρικών φαινομένων, όσο και

για τον χωρικό σχεδιασμό. Αρχικά περιγράφονται οι βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν ή/και καθορίζουν την τεχνολογία αποτύπωσης και απεικόνισης που δύναται να χρησιμοποιηθεί στον αστικό χώρο, ενώ, παραμένοντας στον αστικό χώρο, η τελευταία εργασία περιγράφει μια μέθοδο αλλά και ένα μαθηματικό εργαλείο για τη ρύθμιση των κυκλοφοριακών συνθηκών σε έναν κοινωνιακό κόμβο.

Ολοκληρώνοντας τη συνολική θεώρηση και περιγραφή του τόμου που επιχειρήθηκε σε αυτό το προλογικό σημείωμα, θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι η διαμόρφωση των έξι θεματικών ενοτήτων που παρουσιάστηκαν παραπάνω προέκυψε μέσα από μια προσπάθεια αποφυγής της οριοθέτησης του αντικείμενου του χωρικού σχεδιασμού στη βάση της χωρικής κλίμακας και εδαφικών ενοτήτων που αυτό πραγματεύεται. Αντίθετα, επιχειρήθηκε μια συνθετική προσέγγιση με στόχο την ανάδειξη της συμπληρωματικότητας και συνέργειας των διαφορετικών επιστημονικών περιοχών που συνθέτουν το αντικείμενο του χωρικού σχεδιασμού. Ελπίζουμε ότι ο παρών τόμος θα συμβάλει ουσιαστικά και κυρίως δημιουργικά στον επιστημονικό διάλογο που αφορούν στα σύγχρονα ζητήματα χωρικής ανάπτυξης και σχεδιασμού στον τόπο μας.

Διονύσης Λατινόπουλος, Γεωργία Ποζουκίδου, Ιωάννης Φραγκόπουλος